

Destan Nedir? Özellikleri Nelerdir?

WWW.EDEBIYATNOTU.COM

Destan, aslı Farsça olan destan (dâstân, destân), Fransızca épopée, Yunanca epos şiir karşılığıdır.

TDK'de destanın tanımı şu şekilde geçmektedir:

01

Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope: Manas, Şehname, İlyada, Kalevala birer destan örneğidir.

02

Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, on birli hece ölçüsü olan halk şiiri.

03

Çağdaş Türk edebiyatında biçim ve içerik yönünden, geleneksel destanlardan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri: Üç Şehitler Destanı. Canakkale Destanı.

Eski çağların kahramanlık hikâyelerini, milletlerin, tanrıların, yiğitlerin savaşlarını ve başlarından geçen olayları anlattıkları için milletlerin hayatı hakkında bilgiyi destanlar vasıtasıyla öğrenmek mümkündür.

Destanlar bu yönüyle toplumsal, kültürel ve tarihi açıdan büyük önem taşır ve ait oldukları toplumun milli kimliğini yansıtır.

Destanın Özellikleri

- Destanlar sözlü geleneğe bağlı anonim ürünlerdir.
- Destanlarda tarihi olaylar ve efsaneler hayal gücüyle birleşerek abartılı biçimde anlatılır.
- Destanlardan tarihî kaynak olarak faydalanılabilir.
- Destanlar, 'mit'lerden sonra en eski ikinci tür olarak kabul edilir.
- Kaşgarlı Mahmut eserinde destan türü için "koşuk" "yır" terimlerini kullanmıştır.
- Kazak ve Kırgızlar ise bu tür için "comok" terimini kullanmışlardır.
- Destanlar epik karakter taşır.

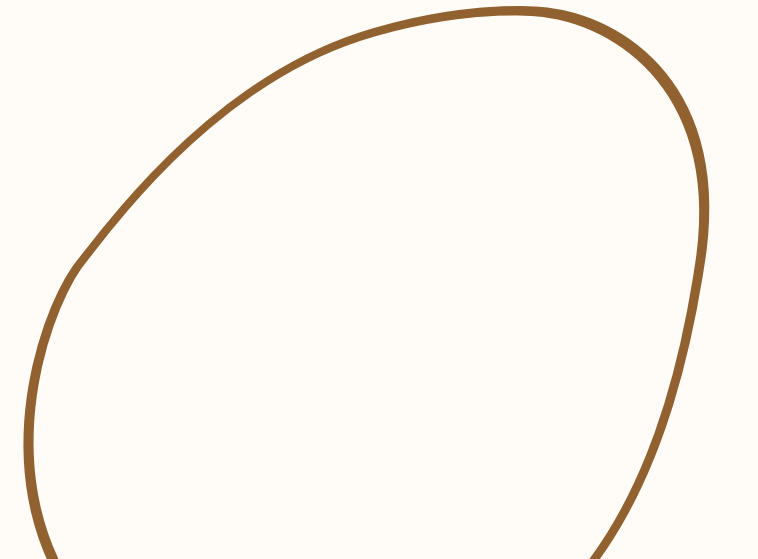
Destanın Özellikleri

- Destanların bir kısmı sonradan yazıya geçirilmiştir.
- Kahramanları tanrı, tanrıça, yarı tanrıdır ve olağanüstü özelliklere sahiptirler.
- Olağanüstü kahramanlıklar manzum olarak uzun bir biçimde anlatılır.
- Destanda yapıyı oluşturan unsurlar, kişi, olay örgüsü, yer, zamandır.
- Destanlarda mekan çoğunlukla gerçeğe uygundur.
- Kahramanlık, dostluk, aşk, ölüm, yurt sevgisi gibi konular ele alınır.

Destanlar doğal ve yapma (yapay) olmak üzere ikiye ayrılır.

- 1) Doğal Destanlar
- 2) Yapay Destanlar

1) Doğal Destanlar:

Doğal destanlar milletlerin ortak malıdır ve anonimdir.

Tarih öncesi dönemde doğup kuşaktan kuşağa aktarılarak sonradan yazıya geçirilmiştir.

Doğal destanlar toplumların tarihinde derin izler bırakan olaylar sonrasında sözlü gelenekte oluşan ve üç aşamadan geçen destanlardır.

Doğal Destanların Oluşum Aşamaları Şunlardır:

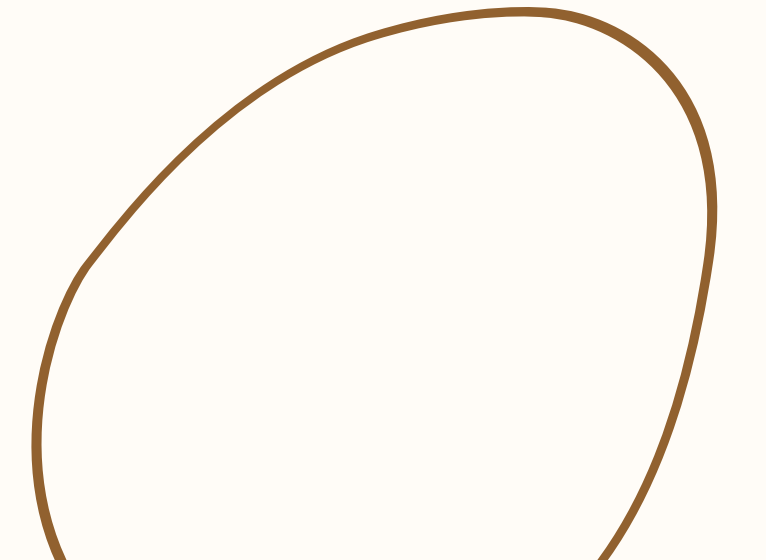
Oluş safhası: Destana konu olan olay gerçekleşir. Bir milletin yaşamında derin izler bırakan savaş, göç, doğal afet ya da toplumu derinden etkileyen bir olayın yaşanması.

Yayılış safhası: Bu olay toplum arasında nesiller boyu sözlü olarak anlatılarak uzun yıllar yaşatılır. Bu aşamada destana olağanüstü özellikler yüklenir.

Derlenme aşaması: Bir araştırmacı halk dilinde sözlü olarak yaşayan bu destanı toparlayarak yazıya aktarır. Doğal destanların sözlü olması nedeniyle anonim olduğunu söyleyebiliriz.

DÜNYA EDEBİYATINDA DESTAN

Dünya edebiyatında bilinen en eski destan Sümerlere ait olan 'Gılgamış Destanı'dır. Gılgamış'ın serüvenleri anlatılmaktadır. Kral Gılgamış, en yakın dostu Enkidu'nun ölümünün ardından ölümsüzlüğe ulaşma çabası içine girer. Ancak boş bir çaba olduğunu, insanın ancak büyük işler yaparak adını bırakmakla ölümsüzlüğe ulaşabileceğini kabul eder. Bilinen en eski destanlardan biri olan 'İlyada ve Odysseia' ise Yunan Tarihçi 'Homeros' tarafından derlenmiştir. Bu destanların MÖ 11. ve 12. yüzyıllarda geçtiği düşünülmektedir. Özellikle Odysseia, Batı edebiyatının önemli bir kaynağıdır.

.Ilyada destanının konusu Troia Savaşı'dır. Ancak destanda 10 yıl süren bu savaşın sadece 49-50 günlük bölümü anlatılır. Bu süre ünlü kahraman Akhilleus'un öfkesinin doğurduğu sonuçlar etrafında gelişir. Troia'nın kuşatılması sırasında Grek ordusunun komutanı Agamemnon, sevdiği kadını elinden alarak Akhilleus'a hakaret eder. Bu olay, destanı sürükleyici bir noktaya taşıyan önemli bir gelişme olur. Odysseia destanında, Odysseus adlı kahramanın Troya'nın alınışından sonra memleketine dönüşü ve bundan sonra başından geçen olaylar konu edilmektedir. 12.000 dizeden oluşan bu destan, 10 yıllık bir dönemi ele almaktadır. Eser; "Telemakos", "Odysseus'un adadan ayrılması", "Odysseus'un öyküsü" ve "Odysseus'un dönüşü" olmak üzere dört bölümde incelenir.

DÜNYA EDEBİYATINDA TANINMIŞ DOĞAL DESTANLAR

Kalevala ~ Finlandiya

Mahabharata, Ramayana ~ Hint

Chanson de Roland ~ Fransız

Beovulf ~ İngiliz

Şahname ~ İran

Gılgamış ~ Sümer

.Ilyada, Odysseia ~ Yunan

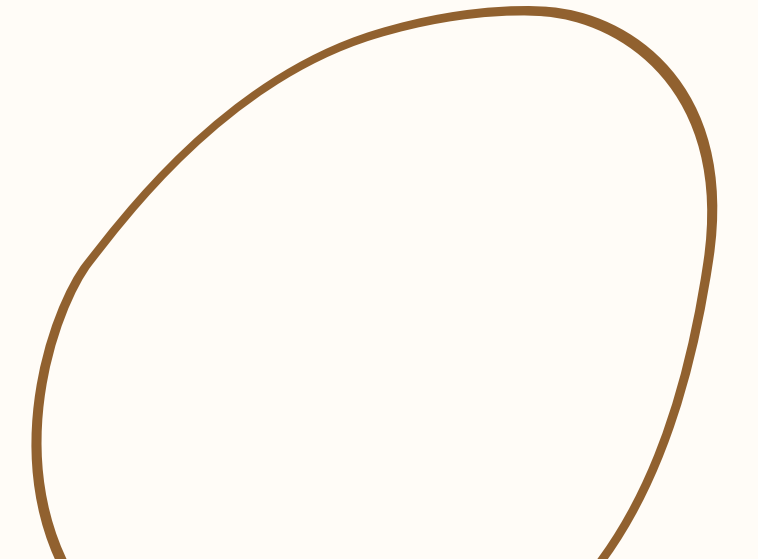
Oğuz Kağan, Ergenekon ~ Türk

Manas ~ Kırgız

Nibelungen ~ Alman

.Igor ~ Rus

Şinto ~ Japon

TÜRK EDEBİYATINDA DESTAN

Türk edebiyatı dünyanın belki de en zengin destan kültürüne sahip edebiyatlarından biridir. Türk edebiyatında henüz yazı yokken, ilk Türk şairleri tarafından sazlarla söylenen zengin bir destan geleneği olmasına rağmen, derlenerek yazıya geçirilen bir destanı yoktur. Bir milletin destan sahibi olması için birtakım şartların gerçekleşmesi gerekir. Halkın hayalinin efsaneler yaratmaya elverişli, ilkel devirleri yaşamış bulunması; bu milletin tarihinde büyük savaşlar, göçler olması; değişik ülkelerde devlet, hakimiyet ve vatan kurmaları gibi destan şartları Türk tarihinde fazlasıyla görülmektedir. Ancak Türkler; destan devri yapmaktan, yeni destanlar söylemekten ellerindeki destanları derleyip toplamaya fırsatları olmamıştır. Bu sebeple Türk milletinin derlenmiş bütün bir destanı yok; fakat birçok destanı vardır. Destanlarımız yazıya geçirilmedikleri için bugün bunların ancak konuları hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. Bunları da .Iran, Cin ve Arap kaynaklarından öğreniyoruz.

İSLAMİYETTEN ÖNCEKİ TÜRK DESTANLARI

1. Yaratılış Destanı

Altay Türkleri arasından, 19. Yüzyılda Prof. W. Radloff tarafından derlenmiştir. Evrenin yaratılışı iyilik ve kötülüğün kaynaklarını , evrendeki düzeni konu edinir. Yaratılış Destanı Türk düşünce, yaşam ve inanç algısı bakımından önemli bilgiler yansıtır. Bilinen Türk destanları arasında en eskisidir.

2. Saka Destanları

a. Alp Er Tunga Destanı (.İ.Ö. 7. yy)

Alper Tunga Saka Türklerinin hükümdarıdır. Milattan önce yaşadığı bilinmektedir. Destanda Türk-Iran savaşlarında Alper Tunga'nın yaptığı kahramanlıklar anlatılmaktadır. İran'ın büyük şairlerinden Firdevsi "Şehname" adlı eserinde Alper Tunga'yı anlatırken Afrasyap adını kullanır Alper Tunga'nın ölümü üzerine söylenmiş bir sagu Kaşgarlı Mahmut'un Divanı Lügati't Türk adlı eserinde de bulunmaktadır. Alper Tunga İranlılar tarafından bir hile ile öldürülmüştür.

b. Şu Destanı (.İ.Ö. 4. yy)

"Şu" adındaki bir Türk komutanın başarılarını anlatır. Saka Türklerinde hükümdarlara "şu" adı verildiği bilinmektedir. Bu sebeple şunun bir saka hükümdarı olduğu düşünülmektedir. Destanda Saka Türkleriyle İskender'in mücadeleleri anlatılmaktadır.

3. HUN-OĞUZ DESTANLARI

a. Oğuz Kağan Destanı (İ.Ö. 4. yy)

Hun Hükümdarı Mete'nin yiğitliklerini, ülkesini genişletip oğulları arasında nasıl bölüştürdüğünü anlatan destandır.

b. Atilla Destanı

Batı Hun imparatoru Atilla'nın Romalılarla savaşları ve kahramanlıklarının anlatıldığı destandır.

4. GÖKTÜRK DESTANLARI

a. Bozkurt Destanı (İ.Ö. 2. yy)

Savaşta yaralanan bir Türk'ün, dişi bir kurt tarafından kurtarılmasını, korunmasını ve Türklerin sözü edilen kurtla bu Türk'ten çoğaldığı anlatılır.

b. Ergenekon Destanı (7-8. yy)

Bir yenilgi sonunda Ergenekon'a çekilen Türklerin orada çoğalıp, bir demir dağı erittikten sonra öçlerini alışlarını anlatan destandır.

5. UYGUR DESTANLARI

a. Türeyiş Destanı (8-9. yy)

Uygur hakanının, üç kızını insanoğlula evlendirmeyi uygun bulmayarak tanrıyla (bir bozkurtla) evlendirmesi ve Uygur Türklerinin bu evlenmeden çoğaldığı anlatılır. Türeyiş Destanı'nın Göktürkler'in Bozkurt Destanı ile çok benzediği görülür Türk destanlarının çoğunda görülen kurt motifi Türk soyunun başlangıcı ya da devamını sağlayan unsur olarak görünür. Gerek Bozkurt Destanı gerekse Türeyiş Destanı ilk büyük Türk destanı olan Yaratılış Destanının etkisi altında oluşturulmuş gibi görülmektedir.

b. Göç Destanı (8-9. yy)

Türklerin, kutsal taşı (Bengü taş) Cinlilere vermeleri üzerine, tanrı tarafından cezalandırılmaları; kuraklığın başlaması nedeniyle de göç etmeleri anlatılır. Uygurların yerleştikleri yerde beş mahalle kurup burada yaşayıp çoğalmalarını anlatır.

İslamiyetten Sonraki Türk Destanları

TÜRKLERİN İSLAMİYETİ KABULÜNDEN SONRA ORTAYA ÇIKAN BU DESTANLAR ÜZERİNDE İSLAM DİNİN ETKİSİ BELİRGİNDİR BU DESTANLARIN ÇOĞU İSLAMİYET ÖNCESİNDEN İZLER TAŞIR.

1. Kazak – Kırgız:

Manas DestanıKırgız Türkleri arasında doğan Manas destanı Kazak-Kırgız Türk kültür dâiresi içinde bugün de bütün canlılığı ile yaşamaktadır.

Bu destanın XI ile XII. yüzyıllarda meydana geldiği düşünülmektedir.

Destanın kahramanı Manas da, Oğuz Kağan destanının İslâmî rivayetindeki ve Satuk Buğra Han gibi İslamiyet’i yaymak için mücadele eden bir kahramandır.Böyle olmakla beraber Manas destanında

İslamiyet öncesi Türk kültür, inanç ve kabullerinin tamamını görmek mümkündür.

Bazı varyantları 400.000 mısra olan Manas destanı, Türk-Bozkır medeniyetinin Kazak -Kırgız dairesinin kültür belgeseli niteliğindedir.

2. TÜRİK - MOĞOL:

Cengiz Han Destanı

Ortaasya'da yaşayan Türk boyları arasında XIII. yüzyılda doğup gelişmiştir. Cengiznâme, Moğol hükümdarı Cengiz'in hayatı, kişiliğı ve fetihleri ile ilgili olarak Cengiz'in oğulları tarafından idare edilen Türklerce meydana getirilmiştir.

3. TATAR – KIRIM:

Timur ve Edige Destanları

Edige Destanı:

Bu destanda XIII yüzyılda Hazar denizi kıyısında kurulan Altınordu Hanlığının XV. yüzyılda Timurlular tarafından yıkılışı anlatılmaktadır. Destanın adı, Altınordu Hanı ve bu destanın kahramanı Edige Mirza Bahadır'a atfen verilmiştir.

Timur Destanı:

Timur Destanı, Moğol kültür dairesinde gelişen bir destandır. Destanda, Moğol hükümdarı Aksak Timur'un savaşları, diğer milletlerle ilişkileri anlatılmaktadır.

4. KARAHANLI DÖNEMİ:

Saltuk Buğra Han Destanı

Büyük Türk İmparatorluğunu, 840 yılından itibaren devralmaya başlayan Karahanlıların 1212 (1240) yıllarına kadar devam eden hanedanlığı esnasında en önemli ve muhakkak ki dünya tarihinin seyrini değiştiren büyük hadise Türklerin İslam dinini kabul etmiş olmasıdır.

940 yılı civarında Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han zamanında vuku bulan bu dünya çapındaki hadise, dünya üzerindeki büyük tesiriyle Karahanlılar arasında da destani bir havaya bürünmüş ve Satuk Buğra Han etrafına gelişen bir destan meydana gelmiştir.

5. SELÇUKLU – BEYLİKLER VE OSMANLI DÖNEMLERİ

a. Seyid Battal Gazi Destanı

Bu destanın kahramanı Türkler arasında Battal Gâzi adıyla benimsenmiş bir Arap savaşçısıdır. Asıl destan, VIII. yüzyılda, Emevî'lerin Hristiyanlarla yaptıkları savaşlarda büyük kahramanlıklar göstermiş Abdullah isimli bir kişiyle ilgili olarak doğmuştur.

b. Danişmend Gazi Destanı

Anadolunun fethini ve bu mücadelenin kahramanlarını anlatan, 12. yüzyılda sözlü olarak şekillenen 13. yüzyılda yazıya geçirilen İslâmî Türk destanlarından biridir.

c. Köroğlu Destanı

Babasının intikamını Bolu Beyinden almak isteyen Köroğlu, Camlıbel'e yerleşir, çevresine yiğitler toplar ve babasının intikamını alır. Hayatını yoksul ve çaresizlere yardım ederek geçirir. Halk inancına göre silâh icat edilince mertlik bozuldu demiş kırklara karışmıştır.

2) YAPAY (YAPMA) DESTAN:

- Milletlerin tarihinde iz bırakan bir olayın sanatçılar tarafından destan özelliklerini barındıracak bir şekilde oluşturulmasına yapay destan denir.
- Doğal destanlarda anlatılan olayın binlerce yıl önce olmasına rağmen yapay destanlarının konusu yakın bir tarihte yaşanmış olabilir.
- Yapay destanlar doğal destanların geçtiği aşamalardan geçmezler.
- Sanatçı tarafından yazıldığı için anonim değildir, yazarı bellidir.
- Yapay destanlarda olayın geçtiği zaman ile eserin yazıldığı zaman birbirine yakındır. Oysaki doğal destanlarda olayın geçtiği zaman ile eserin yazıldığı zaman arasında geniş bir zaman aralığı bulunur.

TÜRKLERE AİT YAPAY (YAPMA) DESTANLAR

- Üç Şehitler Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca)
- İstanbul Fetih Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca)
- Canakkale Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca)
- Canakkale Şehitlerine (Mehmet Akif)
- Genç Osman Destanı (Kayıkçı Kul Mustafa)
- Kuvayi Milliye Destanı (Nazım Hikmet)
- Kurtuluş Savaşı Destanı (Cahit Külebi)
- Sakarya Meydan Savaşı (Ceyhun Atuf Kansu)
- Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı (Gülten Akın)

DÜNYA EDEBİYATINDAKİ YAPAY (YAPMA) DESTANLAR

Latin edebiyatı: Aeneis (Vergilius)

Fransız edebiyatı: Henriade (Voltaire)

Portekiz edebiyatı: Os Lusíadas (Camoens)

.İngiliz edebiyatı: Kaybolmuş Cennet (John Milton)

.İtalyan edebiyatı: Kurtarılmış Kudüs (Tasso)

.İtalyan edebiyatı: Cılgın Orlando (Ariosto)

.İtalyan edebiyatı: İlahi Komedi (Dante)

edebiyatnotucom

EFSANE KONU ANLATIMI İCİN
TIKLAYINIZ